

Onsdag den 15. August Kl. 9¹/₂.

Tillæg.

1) Pro Memoria af Hartvig Frisch vedrørende Partiformandsmødet den 8. April 1940.

Pro Memoria.

Hørsholm, den 13. April 1940.

Da det forekommer mig uvist, om det senere vil blive mig muligt at redegøre for min Deltagelse i Begivenhederne omkring Tysklands Besættelse af Danmark i Natten mellem den 8. og 9. April 1940, har jeg med denne Pro Memoria villet fæstne mine Indtryk af selve Begivenhederne og dertil føje en kort Vurdering.

Allerede om Formiddagen Mandag den 8. April spredtes i København Nyheden om de engelsk-franske Mineudlægninger paa norsk Territorium. Dette aabenbare Brud paa Norges Neutralitet, som havde fundet Sted om Natten mellem den 7. og 8. April, var en uventet hurtig Udløsning af de mere forblommede Trusler, der var indeholdt i de Allieredes Noter til Sverige og Norge, som Fredag den 5. af den engelske Udenrigsminister Halifax var overrakt de to Landes Gesandter i London.

Efter det Sprog, der ellers i tysk Presse og Radio havde været ført mod Vestmagternes Politik over for Skandinavien, maatte det virke paafaldende, at Vestmagternes Noter denne Gang kun fik en isnende kort Kommentar med en Advarsel til de nordiske Lande. Sagen var aabenbart nu fra Propagandaafdelingen gaaet over direkte til den øverste Hærledelse, og Udlægningen af de tre Minefelter blev Signalet til øjeblikkelig Aktion.

Der var næppe nogen i Danmark med politisk Dømmekraft, som ikke allerede Mandag Formiddag var indstillet paa en eller anden Modaktion fra tysk Side. Spørgsmaalet var blot, hvad Retning den vilde tage, og hvor omfattende den vilde blive. Herom gaves ikke andet end Gisninger.

Jeg havde om Formiddagen været paa min Skole og var om Eftermiddagen endnu i Byen, da jeg fik Besked om, at Regeringen vilde forhandle med Partiformændene Kl. 20 om Aftenen. I den mellemliggende Tid traf jeg min Ven fra Ungdommen Povl Holck, Amtmand i Randers, der netop af vigtige Forretninger var kaldt til København, og det Spørgsmaal, der rejste sig for os begge, var, hvad Danmark vilde gøre over for en tysk Demarche. Hvad jeg for mit Vedkommende særlig frygtede, var en Okkupation af Havnene i Vendsyssel i Forbindelse med Troppetransporter gennem hele Jylland. Heri gav Holck mig Ret, og han udtalte sin store Bekymring for, at Regeringen uden ringeste Modstand skulde gaa ind paa dette eller andre Krav. Hertil kunde jeg kun svare, at Regeringens Stilling naturligvis til en vis Grad maatte afhænge af Omstændighederne, men at jeg var overbevist om, at en direkte Neutralitetskrænkelse i hvert Fald vilde blive mødt med Modstand. Vi hørte sammen Radioavisen paa „Buriis“ Kl. 7, men den indeholdt intet væsentligt nyt, og som Holck bemærkede, da jeg tog af Sted ind til Christiansborg, afgang alt nu af, „hvad Munch havde i Posen“.

Folketingssalen laa mørk og øde, da jeg passerede igennem til Ministerværelserne, men jeg saa Hedtoft-Hansen staa i Samtale med Hasle og Ole Bjørn Kraft. Straks kom Hedtoft hen til mig og sagde: „Du maa passe paa i Mødet nu. Det bliver 5. August 1914 om igen. Jeg ved gennem Alsing, at den tyske Gesandt har været hos Munch, og at han over for en Antydning fra Munchs Side af Nødvendigheden af at indkalde Tropper har sagt: „das wäre wahnsinnig“. Men i Forsvarsministeriet ved man, at der er samlet 2 000 tyske Lastvogne Syd for Grænsen.“

Klokken var nu 8, og der blev ikke Tid til yderligere Samtale med Hedtoft. Inde i det inderste Ministerværelse samledes Partiformændene med Statsministeren, Udenrigsministeren, Forsvarsministeren og Finansministeren. Fra socialdemokratisk Side mødte foruden mig Charles Petersen fra Landstingsgruppen. Den radikale Landstingsmand Veistrup var syg, saa at A. M. Hansen var ene om at repræsentere de Radikale; hverken Hauch eller Brorsen havde kunnet komme til Stede, saa at Dr. Krag var mødt alene for Venstre. Fra konservativ Side var baade Henning Hasle og Halfdan Henriksen til Stede.

Stauning, hvis Ansigt var ubevægeligt, men hvis Stemme var træt, oplyste til Indledning Grunden til, at Partiformændenes Møde, der egentlig havde været sammenkaldt til Tirsdag Kl. 14, nu var blevet fremrykket. Aarsagen var naturligvis de truende Begivenheder omkring Mineudlægningerne i Norge, hvortil kom særdeles foruroligende Meddelelser om tyske Troppesamlinger ved Grænsen. Herom vilde han straks give Ordet til Udenrigsministeren. Hertil bemærkede Dr. Munch, at han syntes, at Forsvarsministeren helst maatte begynde med sine Meddelelser, hvorefter Alsing Andersen tog Ordet:

„Allerede i Fredags“, sagde han, „fik Danmark og Sverige gennem vore Militærattacheer i Berlin Meddelelse om, at der i Stettin samledes et stort Antal Transportkibe med Adresse vestpaa og med Hensigter mod flere Lande, hvorunder ogsaa Danmark nævntes. Disse Meddelelser var dog af en ubestemt Karakter og støttedes ikke af andre Kendsgerninger, saa at hverken vi i Ministeriet eller Militærmyndighederne har kunnet tillægge dem særlig Betydning for os.

Efter Mineudlægningerne i Norge Natten til i Dag har vi derimod konstateret meget betydelig Aktivitet saavel i vore Farvande som Syd for Grænsen. Der er rapporteret ikke mindre end 170 Fartøjer, Størstedelen mindre Skibe og Trawlere, men ind imellem ogsaa 6 store Krigsskibe paa Vej gennem Storebælt Nord paa. Derimod er der Ro i den sydlige Del af Sundet, hvor der blot ligger et Par enkelte Skibe for sydgaende gennem det tyske Minefelt. Vore Efterretninger Syd fra Grænsen gaar ud paa meget stor Aktivitet. Der berettes om Lastbiler, der samles i store Mængder, og om Sammentrækning af Styrker omkring Flensborg til op imod 1 Division.

Dette har naturligvis givet Anledning til Forhandlinger saavel inden for de to Værn som mellem Forsvarsmagtens Chefer og Ministeriet, men herom vil det være rigtigst, at Udenrigsministeren giver de supplerende Meddelelser.“

Dr. Munch var rolig som altid, men man sporede dog i hans Stemmeklang og bag hans Ord, at Situationens Alvor havde lagt et haardt Pres paa ham. Hovedsagen i hans Meddelelser var Referater af Samtaler, han havde ført med de fremmede Gesandter fra de krigsførende Lande. Baade den engelske og den franske Gesandt havde været hos ham, og han havde over for dem fremført, at han betragtede Mineudlægningerne i Norge som en grov Neutralitetskrænkelse, hvis Følger ikke mindst for Danmark var uoverskuelige. Den eneste Udvej for Skandinavien, han kunde se, var, at de Allierede bestemte sig til atter at opfiske disse Miner. I den Retning havde det danske Udenrigsministerium ogsaa paalagt vore Gesandter i London og Paris at ytre sig.

Samme Eftermiddag havde ogsaa den tyske Gesandt v. Renthe-Fink aflagt Besøg, og Dr. Munch bad os om, at dennes Udtalelser maatte behandles med største Fortrolighed, da de var fremsat under stærk Følelsesbevægelse som en ganske personlig Henvendelse. Fra sin Regering havde Hr. Renthe-Fink ingen Art af Meddelelse, og der var ham intet bekendt om, at Tyskland havde nogen Art af fjendtlige Hensigter mod Danmark. Men paa Grund af de Allieredes Mineudlægninger i Norge var Situationen overordentlig alvorlig, og han maatte paa det indstændigste tilraade Danmark ikke at foretage noget som helst Skridt, der kunde have Karakter af Mistanke mod Tyskland. Hvis noget saadant skete, kunde han overhovedet ikke svare for Følgerne.

Da Dr. Munch heroverfor havde slaaet paa, at Situationen vel nødvendiggjorde visse Indkaldelser, havde Renthe-Fink med en for ham usædvanlig Heftighed udtalt: „Das betrachte ich als wahnsinnig“. Det var Udenrigsministerens Opfattelse efter denne Samtale, at Danmark ved at gøre Skridt til Mobilisering eller Ekstraindkaldelser vilde provokere Tyskland til Modforanstaltninger.

Alsing Andersen knyttede hertil et Referat af Forhandlingen mellem de tre Ministre og de militære Chefer, og det fremgik heraf, at General Prior havde ønsket Mobilisering, men efter de givne Oplysninger havde afstaaet derfra. I Stedet derfor havde man beordret Alarmtilstand i Garnisonerne ved Grænsen (men ikke kaldt Styrker sammen højere oppe fra Jylland) samt taget Skridt til at indkalde ældre Mandskab til „Niels Iuel“,

da dette Krigsskib i Øjeblikket blev brugt som Øvelsesskib. Til disse Oplysninger føjede Stauning, at Kongen var gjort bekendt med de førte Forhandlinger og havde billiget den nævnte Fremgangsmaade.

Ved den Diskussion, der herefter udspandt sig, blev der fra Halfdan Hendriksens Side peget paa Nødvendigheden af at sikre Rømø mod Overflyvninger og Bombenedkastninger. Fra Krag's og Hasles Side blev det bemærket, at den tyske Gesandt jo sagtens kunde besværges os at afholde os fra enhver Sikkerhedsforanstaltning, da det jo i givet Tilfælde udelukkende kunde være til Fordel for Tyskland. Hertil svarede Dr. Munch, at han havde det Indtryk, at Renthe-Finks meget personlige Udtalelse var baaret af en stærk Interesse for Danmark. Over for selve Spørgsmaalet, hvorvidt vi skulde skride til virkelige Sikkerhedsforanstaltninger, blev der ikke fra de Konservative eller Venstre gjort noget andet Synspunkt gældende end Regeringens. I en kort Bemærkning vendte Dr. Krag sig med Styrke mod Tanken at gaa til Mobilisering.

Paa dette Tidspunkt af Forhandlingerne, som jeg indtil da havde fulgt med den pinligste Følelse af Uro, bad jeg om Ordet for at stille Spørgsmaal til Dr. Munch: „Det vanskeligste ved den nuværende Situation, som vi er bragt i ved de Allieredes Mineudlægninger i Norge, synes at være det, at Tyskland med Paaberaabelse af Retten vil komme til os i den allervernligste Form og under Bedyrelse af den bedste Vilje til at respektere vor Frihed og Uafhængighed og stille os Forslag om Indgreb, som de vil erklære kun sker af Hensyn til de andres Overgreb som nødvendige Modforanstaltninger, de er tvunget til. Jeg erkender ganske vor militære Afmagt, naar det kommer til en virkelig Styrkeprøve, men hvordan vil det blive bedømt ude i Verden, naar vi ingen Modforanstaltninger træffer, og hvorledes vil dette stille vort Land i Fremtiden?“

Hertil svarede Dr. Munch ved at pege paa den Neutralitetspolitik, som baade Norge og Danmark stadig havde fulgt ligeligt over for begge Parter i Erkendelse af, at man ingen Magtmidler besad, medens Sverige havde grundet sin Politik paa Erklæringen om ligeligt at ville bekæmpe enhver Angriber.

Paa dette Punkt spurgte Hasle, om disse Udtalelser skulde forstaaes saaledes, at Regeringen ikke vilde bruge Militærmagten mod et Angreb (altsaa nøjes med Protest), men hertil svarede Forsvarsministeren paa sin rolige og saglige Maade, at vore danske Befalingsmænd havde Forholdsordre om at gøre Modstand mod enhver aabenbar Neutralitetskrænkelse; vore Tropper i Sønderjylland var som bekendt trukket noget tilbage fra Grænsen for at undgaa tilfældige Episoder, men ved Søgaard laa vore første Afdelinger, og disse var ligesom de andre sønderjyske Afdelinger beordret i Alarmtilstand.

Da jeg ikke følte mig tilfredsstillet ved Dr. Munch's Ord, bad jeg igen Stauning om Ordet og præciserede for det første, at jeg ikke troede, man ude i Verden vilde ligestille det svenske og det danske Standpunkt til den ligelige Neutralitet. Dernæst tilføjede jeg, at det, der laa mig paa Sinde, var *Maaden*, hvorpaa et eventuelt Overgreb blev taget fra dansk Side. At der næppe vilde blive Forskel paa Resultatet, var klart, men Udlandets Bedømmelse vilde sikkert afhænge uhyre meget af Maaden, hvorpaa det skete. Medens jeg gjorde disse Bemærkninger, saa jeg, at Buhl, der sad ved Siden af mig, og Stauning, der sad for Bordenden, rystede meget kraftigt paa Hovedet og vekslede Blik indbyrdes. Hermed var det mig klart, at jeg med denne Betragtning ikke blot stod isoleret blandt Partiformændene, af hvilke ingen søgte at støtte eller uddybe mine Spørgsmaal til Dr. Munch, men at de ledende Kræfter i Regeringen havde taget den afgørende Beslutning i Sagen, naturligvis for at undgaa ethvert Skin af Provokation over for Tyskland.

Man forlod derefter Emnet, for at Finansministeren kunde faa Lejlighed til at forelægge et Lovforslag om amerikansk Varekredit til Danmark. Først efter at dette ogsaa var diskuteret til Ende, vendte vi tilbage til de alvorlige Begivenheder, idet det nu gjaldt at koncipere en Udtalelse til Pressen, der talrigt var forsamlet udenfor paa Gangene. I Mellemtiden var Udenrigsministeriets Direktør Mohr kommet til Stede, men han havde ikke yderligere nye Meddelelser at give.

Stauning havde først lavet et Udkast om Mødets Forløb, hvori forekom en Udtalelse om, at der var forordnet Alarmtilstand, men herimod indvendte Dr. Munch, at Ordet vilde kunne have uheldige Følger. Over for en Formulering om, at Situationen ikke var foruroligende, gjorde Hasle den fornuftige Bemærkning, at hvis der skete noget i Nattens Løb, vilde en saadan Udtalelse gøre det hele latterligt. Til Slut enedes man om ganske kort at sige:

„Formændene for de fire store politiske Partier var samlet til Møde Mandag Aften med Statsministeren, Udenrigsministeren, Forsvarsministeren og Finansministeren.

I Mødet gav Regeringens Medlemmer Oplysninger om de foreliggende Forhold, og Mødet vil blive fortsat Tirsdag Eftermiddag.“

Dette gik derefter straks til Ritzau. Efter Mødet spurgte jeg Buhl, hvorfor han havde rystet saa kraftigt paa Hovedet ad mine Bemærkninger, hvortil han aabenhjertigt svarede: „Vi kan nu ikke foretage Modforanstaltninger mod Tyskland, som udsætter hele Landet for Ødelæggelse.“

Ude i den mørke Folketingssal traf jeg Hedtoft, H. C. Hansen, Carlsen og Lars M. Olsen, og vi gik sammen op paa mit Værelse i Mellemetagen. Her redegjorde jeg for de Forhandlinger, der havde fundet Sted. Jeg var fortvivlet over den Virkning, den tyske Gesandts Henvendelse faktisk havde faaet. Min Tro paa Alsing var ikke rokket, men jeg syntes at kunne forudse, at Natten vilde bringe en Indrykning i Sønderjylland og op gennem Jylland, imod hvilken vor Modstand vilde blive saa svag, at Landet vilde lide derved ikke blot i Vestmagternes Bedømmelse, men ogsaa i det neutrale Udland.

Hedtoft vilde igen tage op til Alsing i Krigsministeriet, og vi andre skiltes ved 10 $\frac{1}{2}$ Tiden, efter at jeg paa H. C. Hansens Tilskyndelse havde indkaldt Rigsdagsgruppen til Kl. 19 næste Dag.

Hartvig Frisch.